

УДК 911.52:551.312.2(477.83)

ТОРФОВІ РЕСУРСИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Н. Блажко, Ф. Кіпгач

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. П. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна*

Обчислено рівень та індекс забезпеченості населення адміністративних районів Львівської області торфовими ресурсами. Проведено їхню класифікацію за рейтинговими значеннями показників індексу забезпеченості торфовими ресурсами населення з розрахунку до середніх значень.

Ключові слова: торф, торфові ресурси, рівень забезпеченості та індекс забезпеченості населення торфовими ресурсами, адміністративний район.

Рівень забезпеченості населення різними видами природних ресурсів є визначальним для розвитку певних видів господарської діяльності. Наявність торфових ресурсів дає змогу розвиватись двом головним напрямкам їхнього використання:

1. Сільськогосподарське використання – використання поверхні торфового родовища як пасовища та сіножаті. У цьому випадку кількісну оцінку ресурсу обчислюють за площею, яку займає торфовище.

2. Промислове використання – добування торфу і використання його як цінної хімічної сировини для промисловості, добрива у сільському господарстві, палива для побутових потреб, лікувального природного ресурсу (пелоїди).

Торф – це органічна гірська порода, що утримує не більше 50 % мінеральних речовин, утворена внаслідок відмирання й неповного розпаду болотних рослин за умов надмірної вологи й недостатнього доступу повітря [7, с. 6]. У межах Львівської області нараховують 168 родовищ торфу, площа промислової глибини яких становить 51 606 га, а геологічні запаси – 158 802 тис. т.

Зазначимо, що малорозкладений торф – це цінна підстилка для худоби і птиці, з якої пізніше шляхом компостування отримують торфогній. Крім того, торф слугує цінною хімічною сировиною для виробництва етилового спирту, гумінових кислот, фурфуролу, воску, кормових дріжджів тощо.

Об'єктом нашого дослідження є торфи Львівської області. Метою – оцінка забезпечення населення торфовими ресурсами з розрахунку на одну особу та обчислення індексу забезпеченості населення цих адміністративно-територіальних одиниць торфовими ресурсами з урахуванням середніх значень. Оцінку виконували за площею, яку займають торфовища та загальними запасами торфу в адміністративних районах області.

Найбільший обсяг інформації щодо запасів торфових ресурсів Львівської області є у матеріалах обліку Північного державного регіонального геологічного підприємства “Північгеологія” (м. Київ) і ДП “Укрторф” (м. Київ) [4, 5, 6]; аналіз сучасного стану, використання та охорони торфових ресурсів Львівської області висвітлено у працях Н. Блажко [1, 2], Ф. Кіпчача [2] та ін.

Обчислення індексу забезпеченості населення адміністративних районів Львівської області торфовими ресурсами виконано за такими відносними показниками.

1. Рівень забезпеченості населення районів області торфовими ресурсами з розрахунку на одну особу, який обчислювали за формулою:

$$P_{з.н.т.р.} = \frac{S}{H}, \quad (1)$$

де $P_{з.н.т.р.}$ – рівень забезпеченості населення районів області торфовими ресурсами з розрахунку на одну особу, га/особу (тис. т/особу); S – площа торфових родовищ району області, тис. га (запаси торфових ресурсів району області, тис. т); H – кількість наявного населення районів області, тис. осіб.

2. Індекс забезпеченості населення районів області торфовими ресурсами з розрахунку до середніх значень для цих адміністративно-територіальних одиниць визначали за формулою:

$$I_{з.н.т.р.} = \frac{S_0}{H_0} \div \frac{S_1}{H_1}, \quad (2)$$

де $I_{з.н.т.р.}$ – індекс забезпеченості населення районів області торфовими ресурсами з розрахунку до середніх значень для цих адміністративно-територіальних одиниць, в умовних одиницях; S_0 – площа торфових родовищ району області, тис. га (запаси торфових ресурсів району області, тис. т); H_0 – кількість наявного населення району області, тис. осіб; S_1 – загальна площа торфових родовищ області, тис. га (запаси торфових ресурсів районів області, тис. т); H_1 – загальна кількість наявного населення районів області, тис. осіб.

Вихідні статистичні дані засвідчили, що в області є великі контрасти забезпечення населення адміністративно-територіальних одиниць торфовими ресурсами. Ці контрасти пояснюємо особливостями природних умов, які спричинюють розвиток болотоутворювальних процесів і формування боліт (клімат, геологічна будова, рельєф), а також нерівномірністю поширення боліт, яка пов'язана з наявністю річок з широкими, слабоврізаними долинами і повільною течією. Отже, торфовища території області розміщені нерівномірно. Найбільші їхні площі є у межах Малого Полісся та Передкарпаття, дещо менші – на Поділлі, Опіллі, Розточчі. На Малому Поліссі сформувалися найбільші за площею і глибиною залягання торфові масиви: Солокія (у заплаві р. Солокії) та Стоянівський (у заплаві р. Судилівки). У Стоянівському торфовому масиві глибина торфу в окремих місцях сягала 11 м. Сприятливі за кількістю опадів кліматичні умови, а також форми рельєфу у Передкарпатті, привели до утворення великих масивів боліт у долині р. Дністер. У гірській частині Львівщини сприятливі кліматичні умови не спричинюють заболочування

місцевості та утворення боліт через значне розчленування рельєфу. Болота тут трапляються зрідка і займають незначні площі.

За забезпеченістю торфовими ресурсами населення адміністративно-територіальних одиниць для сільськогосподарських потреб (га/особу) можна виокремити шість груп (табл. 1; рис. 1).

Таблиця 1

Рівень забезпеченості населення районів Львівської області торфовими ресурсами

Адміністративно-територіальна одиниця	Запаси торфових ресурсів [4, 5, 6]		К-сть наявного населення, тис. осіб [3, с. 20]*	Забезпеченість торфовими ресурсами з розрахунку на одну особу		Індекс забезпеченості населення з розрахунку до середнього показника		Ранги за індексом забезпеченості населення	
	площа, га	запаси, тис. т		Р _{з.н.т.р.1} га/ особу	Р _{з.н.т.р.2} тис. т/ особу	I _{з.н.т.р.1}	I _{з.н.т.р.2}	I _{з.н.т.р.1}	I _{з.н.т.р.2}
Львівська область	51 606	158 802	1 405,2	0,037	0,113	1	1	–	–
Бродівський р-н	5 963	16 343	60,2	0,099	0,271	2,676	2,398	3	3
Буський р-н	1 252	1 248	46,4	0,027	0,027	0,729	0,239	7	11
Городоцький р-н	1 681	2 995	69,3	0,024	0,043	0,649	0,381	10	10
Дрогобицький р-н	411	388	74,5	0,006	0,005	0,162	0,044	15–16	17
Жидачівський р-н	416	945	71,1	0,006	0,013	0,162	0,115	15–16	13
Жовківський р-н	2 759	15 525	109,3	0,025	0,142	0,676	1,257	8–9	5
Золочівський р-н	1 735	4 770	70,0	0,025	0,068	0,676	0,602	8–9	6
Кам'янка-Бузький р-н	2 366	2 801	57,4	0,041	0,049	1,108	0,434	5	9
Миколаївський р-н	597	560	63,3	0,009	0,009	0,243	0,080	12–13	14
Мостиський р-н	250	1 101	57,4	0,004	0,019	0,108	0,168	17	12
Перемишлянський р-н	305	300	40,1	0,008	0,007	0,216	0,062	14	15–16
Пустомитівський р-н	2 093	6 991	112,9	0,019	0,062	0,514	0,549	11	8
Радехівський р-н	10 161	30 245	48,6	0,209	0,622	5,649	5,504	1	2
Самбірський р-н	11 022	44 493	69,5	0,159	0,640	4,297	5,664	2	1
Сколівський р-н	–	–	47,4	–	–	–	–	19–20	19–20
Сокальський р-н	5 866	21 725	93,6	0,063	0,232	1,703	2,053	4	4
Старосамбірський р-н	702	569	78,2	0,009	0,007	0,243	0,062	12–13	15–16
Стрийський р-н	–	–	62,1	–	–	–	–	19–20	19–20
Турківський р-н	14	35	50,3	0,0002	0,001	0,005	0,009	18	18
Яворівський р-н	4 013	7 768	123,6	0,032	0,063	0,865	0,558	6	7

* кількість населення Львівської області (без урахування населення міста Львів та міст обласного значення) станом на 1 січня 2012 р.

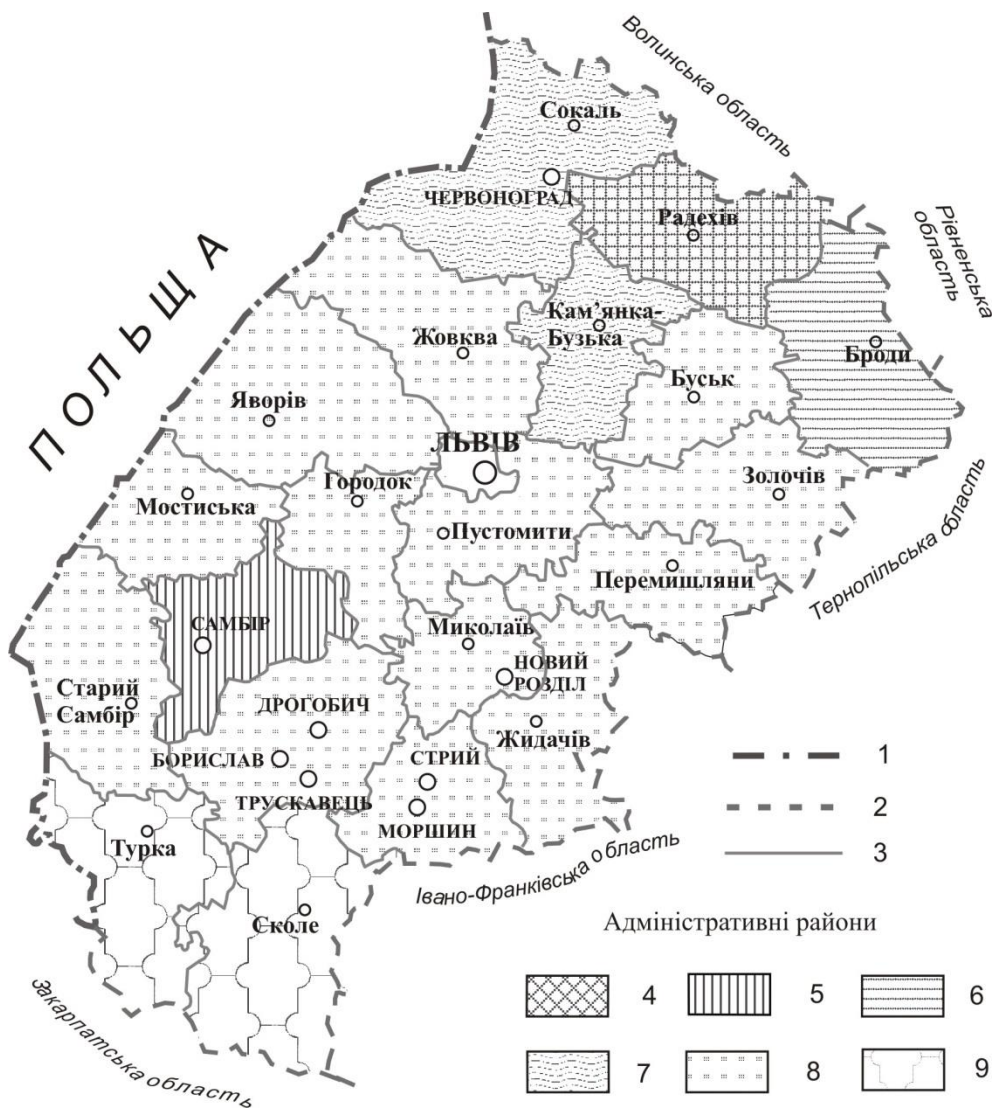

Рис. 1. Індекс ($I_{з.н.т.р.1}$) забезпеченості населення адміністративних районів Львівської області торфовими ресурсами. Умовні позначення: 1 – державний кордон; 2 – межі адміністративних областей; 3 – межі адміністративних районів. Адміністративні райони: 4 – 5,649–4,520; 5 – 4,519–3,391; 6 – 3,390–2,262; 7 – 2,261–1,133; 8 – 1,132–0,005; 9 – торфових ресурсів не виявлено

1. Перша група – райони з *дуже високим рівнем* забезпеченості населення торфовими ресурсами ($P_{з.н.т.р.1}$ 0,209–0,167 га/особу) та індексом забезпечення населення цими ресурсами ($I_{з.н.т.р.1}$ 5,649–4,520). До цієї групи належить Радехівський район ($P_{з.н.т.р.1}$ – 0,209 га/особу; $I_{з.н.т.р.1}$ – 5,649), населення якого

є найбільш забезпеченим торфовими ресурсами і за показниками індексу посідає перше місце.

2. Друга група – райони з *високим рівнем* забезпеченості населення торфовими ресурсами ($P_{з.н.т.р.1}$ 0,166–0,125 га/особу) та індексом забезпечення населення цими ресурсами ($I_{з.н.т.р.1}$ 4,519–3,391). До цієї групи належить Самбірський район ($P_{з.н.т.р.1}$ – 0,159 га/особу; $I_{з.н.т.р.1}$ – 4,297). Рейтинг району за індексом – друге місце.

3. Третя група – райони зі *значним рівнем* забезпеченості населення торфовими ресурсами ($P_{з.н.т.р.1}$ 0,124–0,083 га/особу) та індексом забезпечення населення цими ресурсами ($I_{з.н.т.р.1}$ 3,390–2,262). До цієї групи належить Бродівський район ($P_{з.н.т.р.1}$ – 0,099 га/особу; $I_{з.н.т.р.1}$ – 2,676). Рейтинг району за індексом – третє місце.

4. Четверта група – райони з *достатнім рівнем* забезпеченості населення торфовими ресурсами ($P_{з.н.т.р.1}$ 0,082–0,041 га/особу) та індексом забезпечення населення цими ресурсами ($I_{з.н.т.р.1}$ 2,261–1,133). Сюди належать Сокальський ($P_{з.н.т.р.1}$ – 0,063 га/особу; $I_{з.н.т.р.1}$ – 1,703) та Кам'янка-Бузький ($P_{з.н.т.р.1}$ – 0,041 га/особу; $I_{з.н.т.р.1}$ – 1,108) райони. Рейтинги районів за індексом – четверте і п'яте місце.

5. П'ята група – райони з *низьким рівнем* забезпеченості населення торфовими ресурсами ($P_{з.н.т.р.1}$ 0,040–0,0002 га/особу) та індексом забезпечення населення торфовими ресурсами ($I_{з.н.т.р.1}$ 1,132–0,005). Ця група охоплює 13 районів і є найчисельнішою. Актуальною для цих районів є проблема забезпечення населення торфовими ресурсами. Рейтинг районів за індексом – від шостого по вісімнадцяте місце.

6. Шоста група. До цієї групи належать Сколівський і Турківський адміністративні райони, на території яких розвіданих запасів торфових ресурсів не виявлено.

За забезпеченістю торфовими ресурсами населення адміністративно-територіальних одиниць для промислового використання (тис. т/особу) виокремлюємо п'ять груп (табл. 1; рис. 2).

1. Перша група – райони з *дуже високим рівнем* забезпеченості населення торфовими ресурсами ($P_{з.н.т.р.2}$ 0,640–0,512 тис. т/особу) та індексом забезпечення населення цими ресурсами ($I_{з.н.т.р.2}$ 5,664–4,533). До цієї групи належать Самбірський ($P_{з.н.т.р.2}$ – 0,640 тис. т/особу; $I_{з.н.т.р.2}$ – 5,664) та Радехівський ($P_{з.н.т.р.2}$ – 0,622 тис. т/особу; $I_{з.н.т.р.2}$ – 5,504) райони. Населення цих районів є найбільш забезпеченим торфовими ресурсами. За показниками індексу посідає перше та друге місця.

2. Друга група – райони зі *значним рівнем* забезпеченості населення торфовими ресурсами ($P_{з.н.т.р.2}$ 0,383–0,256 тис. т/особу) та індексом забезпечення населення цими ресурсами ($I_{з.н.т.р.2}$ 3,401–2,271). Сюди відноситься Бродівський район ($P_{з.н.т.р.2}$ – 0,271 тис. т/особу; $I_{з.н.т.р.2}$ – 2,398). Рейтинг району за індексом – третє місце.

3. Третя група – райони із *достатнім рівнем* забезпеченості населення торфовими ресурсами ($P_{з.н.т.р.2}$ 0,255–0,128 тис. т/особу) та індексом забезпечення населення цими ресурсами ($I_{з.н.т.р.2}$ 2,270–1,140). Сюди належать Сокальський

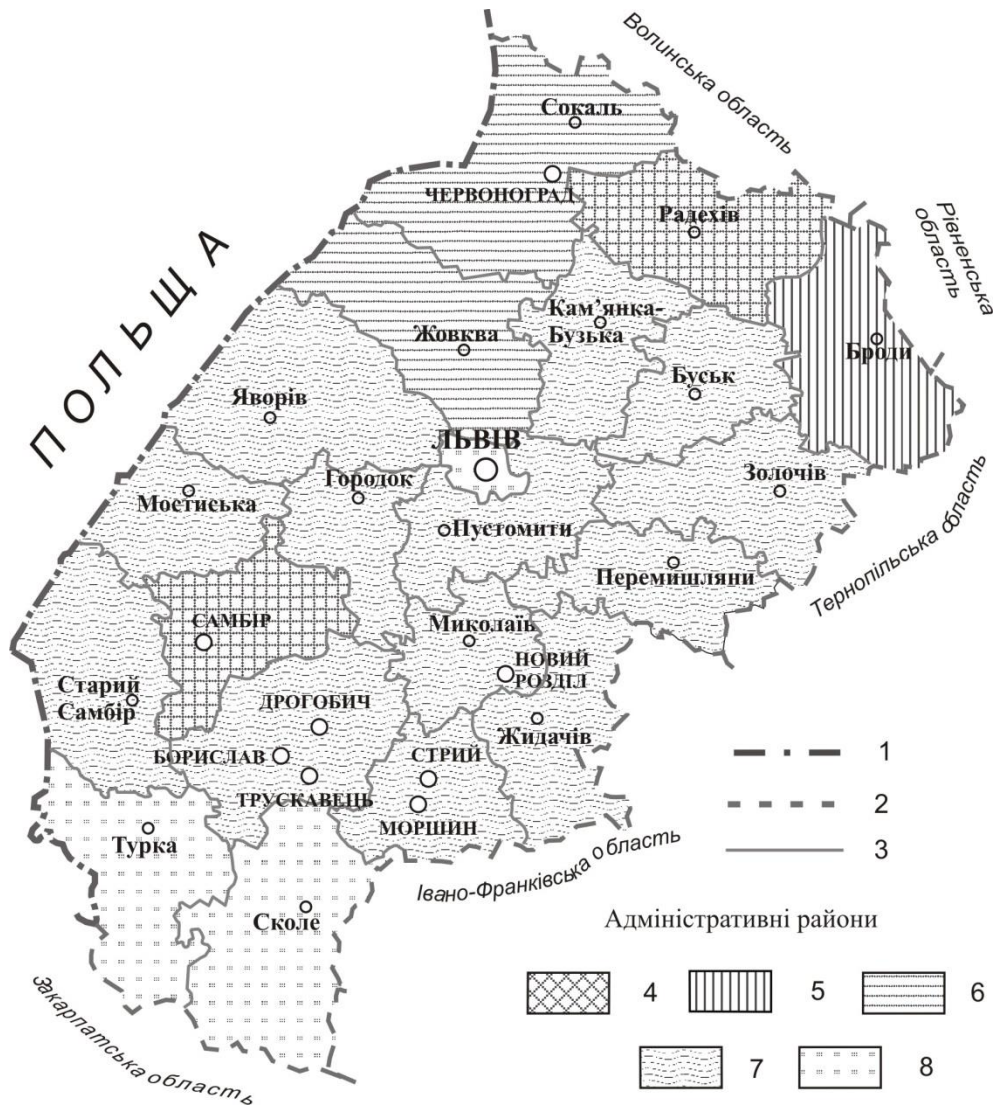

Рис. 2. Індекс ($I_{з.н.т.р.2}$) забезпеченості населення адміністративних районів Львівської області торфовими ресурсами. Умовні позначення: 1 – державний кордон; 2 – межі адміністративних областей; 3 – межі адміністративних районів. Адміністративні райони: 4 – 5,664–4,533; 5 – 3,401–2,271; 6 – 2,270–1,140; 7 – 1,139–0,009; 8 – торфових ресурсів не виявлено

($P_{з.н.т.р.2} = 0,232$ тис. т/особу; $I_{з.н.т.р.2} = 2,053$) та Жовківський райони ($P_{з.н.т.р.2} = 0,142$ тис.т/особу; $I_{з.н.т.р.2} = 1,257$). Рейтинги районів за індексом – четверте і п'яте місце.

4. Четверта група – райони з *низьким рівнем* забезпеченості населення торфовими ресурсами ($P_{з.н.т.р.2} = 0,1270$ – $0,001$ тис. т/особу) та індексом забезпе-

чення населення цими ресурсами ($I_{з.н.т.р.2} 1,139-0,009$). Ця група охоплює 13 районів і є найчисельнішою. Рейтинг районів за індексом – від шостого до вісімнадцятого місця.

5. П'ята група. До цієї групи належать два адміністративні райони гірської частини Львівської області – Турківський і Сколівський, де розвіданих балансових запасів торфових ресурсів не виявлено.

Аналіз забезпеченості населення адміністративних районів Львівської області торфовими ресурсами свідчить:

1. Забезпеченість торфовими ресурсами населення адміністративних районів Львівської області залежить від географічних закономірностей поширення боліт;

2. Найбільш забезпечене торфовими ресурсами для сільськогосподарського та промислового використання населення Радеківського і Самбірського районів тому, що на території цих районів розміщені найбільші за площею й потужністю торфові родовища;

3. Достатньо забезпечене торфовими ресурсами у розрахунку на одну особу є населення Бродівського, Жовківського, Сокальського і Кам'янка-Бузького районів;

4. Забезпеченість торфовими ресурсами населення решти дванадцяти районів Львівської області (Золочівський, Яворівський, Пустомитівський, Городоцький, Буський, Мостиський, Жидачівський, Миколаївський, Перемишлянський, Старосамбірський, Дрогобицький, Турківський) є низькою;

5. У межах Турківського та Сколівського районів розвіданих балансових запасів торфових ресурсів не виявлено;

6. Офіційно добування торфу відбувається тільки на території Радеківського району;

7. Перспективи промислового та сільськогосподарського використання торфових ресурсів мають також адміністративні райони другої і третьої груп.

1. Блажко Н. Б. Аналіз стану використання торфових ресурсів Львівської області / Н. Б. Блажко, Ф. Я. Кіпчак // Вісник Львів. ун-ту. Сер. геогр. – 2012. – Вип. 40. – Т. 2. – С. 3–10.

2. Блажко Н. Б. Використання й охорона ресурсів перезвожених ландшафтних систем Львівської області / Н. Б. Блажко // Вісник Львів. ун-ту. Сер. геогр. – 2009. – Вип. 37. – С. 177–186.

3. Геополітична і економічна характеристика / Статистичний щорічник Львівської області за 2011 р.: Ч. II. – Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2012. – С. 18–25.

4. Державний баланс запасів корисних копалин України. Торф. Львівська область (станом на 01.01.2003 р.). Кн. VII / уклад. О. М. Мальська, О. В. Лайчук. – Вип. 92. – К.: Державне науково-виробниче підприємство Державний інформаційний геологічний фонд України “Геоінформ України”, 2003. – 103 с.

5. Державний баланс запасів корисних копалин України. Торф. (станом на 01.01.2007 р.). Кн. 1 / укладачі: О. М. Мальська, О. В. Лайчук. – Вип. 92. – К.: Державне науково-вироб-

ниче підприємство Державний інформаційний геологічний фонд України “Геоінформ України”, 2007. – 89 с.

6. Карта торфових ресурсів України 1 : 500 000 / укладачі Білобловська Н. О., Осташий А. П. – К.: Державна геологічна служба ПДРГП “Північгеологія”, 2000.

7. Справочник по торфу / под ред. канд. техн. наук А. В. Лазарева и д-ра техн. наук С. С. Корчунова. – М.: Недра, 1982. – 760 с.

Стаття: надійшла до редколегії 16.05.2013

доопрацьована 12.07.2013

прийнята до друку 25.09.2013

PEAT RESOURCES OF THE LVIV REGION

N. Blazhko, F. Kiptach

*Ivan Franko National University of Lviv,
Doroshenko Str., 41, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

Calculated the level providing of the population Lviv region peat resources. Their classification is conducted on the rating values of indexes of index of provision of the population peat resources from a calculation to the mean values.

Key words: peat, peat resources, level providing of the population and index providing of the population peat resources, administrative region.

ТОРФЯНЫЕ РЕСУРСЫ ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Н. Блажко, Ф. Киптач

*Львовской национальной университет имени Ивана Франко,
ул. П. Дорошенко, 41, г. Львов, 79000, Украина*

Вычислено уровень обеспеченности населения административных районов Львовской области торфяными ресурсами. Проведена их классификация по рейтинговым значениям показателей индекса обеспеченности населения торфяными ресурсами с расчета до средних значений.

Ключевые слова: торф, торфяные ресурсы, уровень обеспеченности та индекс обеспеченности населения торфяными ресурсами, административный район.